

AÇLIK GREVİ

GİRİŞ

Sunum, açlık grevi, açlık grevi yapan kişinin iradesini kullanabildiği ve iradesinin ortadan kalktığı (bilincini yitirdiği) durumlarda müdahalenin hukuki durumunun açıklanmasından ibaret olacaktır.

I- AÇLIK GREVİNİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Açlık grevi belirli bir olayı, tutumu, davranışı protesto etmek, çeşitli istekleri kabul ettirmek ya da savunulan görüşlere ilgi çekmek amacı ile uygulanan ve greve katılanların yemek yemeyerek kendilerini aç bırakmaları esasına dayanan bir eylem biçimidir. Çoğunlukla siyasi amaçlara ulaşmak için başvurulan bir eylem yoludur.¹ Açlık grevlerinin ne zaman ve nerede başladığına dair tam bir bilgi olmasa da uzak doğu ülkelerinde başladığı ayrıca Roma döneminde görüldüğü ve siyasi olarak da ilk Çarlık Rusya'sında ortaya çıktığı bilinmektedir. Çarlık Rusya'sında bazı siyasi mahkûmların sürgün sırasında ve sonrasında son çare olarak açlık grevlerine başvurmuşlardır. Yirminci yüz yılın başlarında açlık grevi İngiltere'de Sufragistlerin militan kanadının kadınlara oy verme hakkı verilmesini isteme eylemi ile dünya çapında duyulmuştur. Hindistan'da Gandhi, direnişi sırasında açlık grevine başvurmuştur. Ülkemizde ise açlık grevi 30.03.1950 yılında Nazım Hikmet'in Bursa hapisanesinde açlık grevine başlaması ile duyulmuştur. Nazım Hikmet'in açlık grevine başlarken çocuklarına yazmış olduğu mektup ileride açlık grevine müdahale başlığı altında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

II- AÇLIK GREVİNİN HUKUKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Açlık grevinin tanımı ve tarihsel gelişimi başlıklı bölümde açlık grevinin; belirli bir olayı veya davranışı protesto etmek, meydana gelmesini ya da ortadan kalkmasını sağlamak olduğunu belirtmiştik. Açlık grevini bu tanıma göre incelediğimizde ilk olarak açlık grevinin bir duruşu, fikri ve amacı kapsadığı bunun toplum tarafından bilinmesini hedeflediği açıktır.

O halde açlık grevi öncelikle anayasamız açısından yine bu tanım doğrultusunda değerlendirildiğinde, Anayasamızın temel hak ve ödevler başlıklı birinci bölümünün 26. Maddesinde vücut bulmaktadır.

---

¹ SEVİNÇ, Murat ANKARA 2011, Anayasa Yazıları 110

Madde; ‘Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.’ Açlık grevi taşıdığı fikir yönünden Anayasamızın 26. Maddesi ile korunmuştur. Ancak bu koruma kanımca açlık grevinin, grevcinin iradesinin ortada olduğu bilincini yitirme aşamasına gelene kadar geçirdiği süre açısındandır. Çünkü açlık grevi özünde fikir, amaç ilişkisi taşır. Amaç; istenilen olayın meydana gelmesi ya da gelmemesi olarak ortaya çıkar. Yani açlık grevinin amacı ölüm değildir. Ölüm, ancak istenilen hususların meydana gelmemesi durumunda ortaya çıkan istenmeyen sonuçtur. Bu bağlamda Anayasamızın 26. Maddesi açlık grevinin taşıdığı fikir amaç kavramlarını ve eylemini açıkça koruma altına almaktadır. Grevcinin eylemine, bilinci yerinde olduğu sürece müdahale edilmemelidir. Giriş kısmında belirtilen kişinin iradesinin ortada olduğu an ile bilincini yitirdiği andan sonraki müdahale hususuna ileride değinilecektir. Diğer yandan açlık grevi tıp alanında değerlendirildiğinde temel yasa olan 1928 tarihli ve 1219 sayılı Tıp Meslekleri Uygulamasına Dair Yasanın 70. Maddesinde ‘ Hekimler ve diş hekimleri, yapacakları her çeşit ameliye için hastanın, hasta küçük ya da hacir altında ise veli ya da vasisinin önceden rızası aranır.’² Diğer bir dayanak olan; Sağlık bakanlığı Hasta Hakları Yönetmeliğidir. Bu yönetmeliğe göre de hasta bilinci açık ise mutlaka hastanın rızası aranır.

Anlatılanlar ışığında açlık grevi yapan grevcinin bilincinin açık olduğu sürede fikrine ve eylemine karşı müdahalede bulunmak kesinlikle hukuka aykırıdır. Bu bağlamda açlık grevi anayasal bir haktır. İç hukukumuzda göre açlık grevine yukarıda açıklandığı şekilde müdahale edilemeyeceği açıktır. Açlık grevi uluslararası sözleşmeler yönünden incelendiğinde, Türkiye’nin 2003 tarihli Biyoetik Sözleşmesine taraf olduğu görülecektir. Bu sözleşmenin 5 ve 9. Maddeleri gereği tıbbi müdahalenin yapılabilmesi için hastanın açık rızasının alınması gerekliliği belirtilmiştir. Maddelerin açılımına bakıldığında sözleşmenin 5. Maddesi: **Sağlık alanında herhangi bir müdahale, ilgili kişinin bu müdahaleye özgürce ve bilgilendirilmiş bir şekilde muvafakat etmesinden sonra yapılabilir.** Sözleşmenin 9. Maddesi ise; **Müdahale sırasında isteğini açıklayabilecek bir durumda bulunmayan bir hastanın, tıbbî müdahale ile ilgili olarak önceden açıklamış olduğu istekler gözönüne alınacaktır.** demektedir.

Biyoetik Sözleşmesi gereği de açlık grevi yapan grevcinin grevinin son bulmasına yani eylemine müdahale edilemeyeceği belirtmektedir. Türkiye bu sözleşme taraf olması bakımından kendisini bağlamakta ve kanımca da iç hukuku ile çelişmemektedir. Görüldüğü üzere açlık grevi ne taraf olduğumuz uluslar arası sözleşmelerde ne de iç hukukumuzda yasaklanmıştır. Yasaklanan grevcinin eylemine müdahaledir.

² SEVİNÇ, Murat ANKARA 2011, Anayasa Yazıları 120

III- AÇLIK GREVİNE MÜDAHALE

Yukarıda değindiğim üzere açlık grevi uluslar arası sözleşmeler ve anayasamızın 26. Maddesi çatısı altında güvence altına alınmıştır. Bu duruş bir anayasal haktır. Burada ayırt edilmesi gereken husus açlık grevi eylemi yapmak hakkı ile açlık grevi eylemi sonucu isteğini alamayan eylemcinin yaşam hakkını tehlikeye sokmasıdır. Mevzuatımız açlık grevi yapma ve bunu devam ettirme hakkını korumaktadır. Ancak kişinin bilincini kaybetmesi durumunda ne olacaktır?

Anayasamızın; kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı başlıklı 17. Maddesinde açıkça yaşam hakkı korunmuştur. Aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesinde de yaşam hakkı korunmuştur. Hem uluslararası sözleşme bazında hem anayasamız bazında kişinin yaşam hakkının korunacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda açlık grevinin amacını tekrar irdelemek gerekir. Açlık grevi, bir fikrin, düşüncenin sonucu istem amacı taşır. Sonucunda ölümü amaçlamaz. Ölümü amaçlayan bu tarz bir düşünce ancak intihar olabilir. Öyle ise açlık grevi yapan grevcinin bilincini kaybetmesi durumunda kendisine öncelikle kişinin yaşam hakkı geldiğinden kendisine müdahale edilmelidir. Mevzuatımızda bu yöndedir.

5237 sayılı Ceza kanununun 298. Maddesi ve 5275 sayılı ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı hakkında kanununun 82/2 maddesi açlık grevlerine ilişkindir. 5237 sayılı Ceza Kanununun 298. Maddesi,“Hükümlü ve tutukluların beslenmesini engelleyenler hakkında iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir. Hükümlü ve tutukluların açlık grevine veya ölüm orucuna teşvik veya ikna edilmeleri ya da bu yolda kendilerine talimat verilmesi de beslenmenin engellenmesi sayılır.”

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 82/2 hükmü:

“Beslenmeyi reddederek açlık grevi veya ölüm orucunda bulunan hükümlülerden, birinci fıkra gereğince alınan tedbirlere ve yapılan çalışmalara rağmen hayatî tehlikeye girdiği veya bilincinin bozulduğu hekim tarafından belirlenenler hakkında, isteklerine bakılmaksızın kurumda, olanak bulunmadığı takdirde derhâl hastaneye kaldırılmak suretiyle muayene ve teşhise yönelik tıbbî araştırma, tedavi ve beslenme gibi tedbirler, sağlık ve hayatları için tehlike oluşturmamak şartıyla uygulanır.”

Mevzuatımıza göre hayati tehlikeye girenler yada bilinci bozulanların isteklerine bakılmaksızın müdahale edileceği açıktır.

Bu durumda mevzuatımız ile taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler (örn. Biyoteknik sözleşmesi) çatışıyor gibi görünse de aslen kişinin yaşam hakkı öncelik taşıyacağı için ve bu husus da da yine uluslararası sözleşme ile bağlı olduğumuzdan (Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 2. Maddesi) birbiri ile çatışmamaktadır.

Konuyu Tokyo Bildirgesi³ ve Malta Bildirgesi⁴ çerçevesinde değerlendirdiğimizde “rıza”nın ön planda olduğu ve grevcinin rızası olmadan kendisine müdahale edilemeyeceği belirtilmektedir. Bildirgelerin özünde de kişinin yaşam hakkı korunmuştur. Bu bildirgeler ışığında kişi, iradesini kaybetmeden önce ortaya koyduğu tüm olguları hekim grevci lehine değerlendirecek ve ona göre karar verecektir. Bildirgelerden anlaşılan açlık grevi eylemine müdahale edilemeyeceğidir. Ancak bilincin yitirilmesi veya hayati tehlike durumunda eylemin ve kişinin onuruna yaraşır şekilde müdahale edilebileceğidir.

Açlık grevi eylemi ile yaşam hakkını ayırmak gerekmektedir. Bu ayrımı yapmak adına şu sorunun sorulması gereklidir.

- Grevci, amacını gerçekleştirmek için yapmış olduğu açlık grevi eylemi sonucunda bilincini yitirene kadar isteğinin olmaması durumunda ölüme hazır olduğunu ve kendisine kesinlikle müdahale edilmemesini beyan etmesi hatta bunu yazılı olarak ortaya koyması ve bilincini yitirdikten sonra isteğinin gerçekleşmesi durumunda kendisine müdahale edilemeyecek midir?

Uluslararası sözleşmeler ve Anayasamıza göre yaşam hakkı korunacağından ve ölüm açlık grevinin amacı olmadığından kişinin bilincini kaybetmesi veya hayati tehlikeye girmesi durumunda kişinin ve eylemin onuruna yaraşır bir şekilde müdahale edilmelidir.

Yaşam hakkı en kutsal haktır ve verilen örnek sorudan da anlaşılacağı üzere grevde istenilen sonuç her zaman bilinç açıkken yerine gelmez. Bu durumda yaşam hakkı korunmalıdır.

Yetkili mercilerce yapılan müdahalenin yukarıda belirtildiği üzere kişinin ve eylemin onuruna, insan haklarına uygun işkenceye dönüşmeden yapılması gerekmektedir. Aksi bir müdahalenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesine aykırılık teşkil edeceği açıktır.

---

³ <http://atud.org.tr/kutuphane/tokyo.pdf>

⁴ <http://www.biyotetik.org.tr/mevzuat/Uluslararası/DTB/Malta.htm>

Bu yönde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin çok fazla kararı bulunmaktadır. “Avrupa İnsan Hakları komisyonu da, bir mahkûmun, kendisinin zorla beslenmesinin insanlık dışı ve küçük düşürücü muamele teşkil ettiği iddiası karşısında, Devletin AİHS md. 2 uyarınca mahpusların yaşam hakkını temin etme yükümlülüğünün, tıbbi müdahaleye bağlı olarak md. 3’ten doğabilecek herhangi bir ihlalin iddiasından üstün olduğunu belirlemiştir.”⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları incelendiğinde zorunlu beslemenin Avrupa İnsan Hakları sözleşmesine aykırı olmadığı kanaatindeyim.

SONUÇ

Açlık grevi düşüncesi açıklama ve yaymanın meşru yollarından olması nedeni ile anayasamızca güvence altına alınmıştır. Ayrıca taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerde bu yöndedir. Ancak kişi bu eylem ile hayatına son verme veya vücut bütünlüğünü bozma aşamasına girer ise kendisine müdahale edilmelidir. Müdahale, şekline uygun olduğu sürece hem taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler hem de mevzuatımız gereği yasaldır.
07.01.2012

Avukat Kağan HACIMUSTAFAOĞLU

---

⁵ ÖNOK, Murat 2007, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, 193